

Lelja Dobronić

HR - 10000 Zagreb, Ludbreška 14

Izvorni znanstveni članak • Original Scientific Paper
UDK • UDC 727.113:72.034.7(497.5 Zagreb)**Znanstvena klasifikacija • Scientific Classification**

Područje: Tehničke znanosti • Section: Technical Sciences

Polje: Arhitektura i urbanizam • Field: Architecture and Urban Planning

Grana • Branch: 2.01.04 - Razvoj arh. i urb. • Architect. and Urban Development

Rukopis primljen • Manuscript Received: 20.11. 2000.**Članak prihvaćen • Article Accepted:** 30. 01. 2001.

Stara zgrada zagrebačke Klasične gimnazije Zagreb, Katarinin trg 5

The Old Building of the Classical Grammar School in Zagreb Zagreb, Katarinin trg 5

Ključne riječi • Key words

barok	baroque
Gornji grad	Upper Town
isusovci	Jesuits
Klasična gimnazija	Classical grammar school
Zagreb	Zagreb

Sažetak • Abstract

Autorica na temelju povijesnih izvora, osobito isusovačkih kronika, istražuje povijest gradnje gimnazijske zgrade u Zagrebu na Katarininu trgu 5. Došavši u Zagreb godine 1606., isusovci su dobili napuštenu zgradu dominikanskog samostana uz južni gradski bedem Gradeca (Gornjega grada), adaptirali je i nekoliko puta dogradili, tako da je od 1664. osim za potrebe sestorazredne gimnazije služila i za studij filozofije, teologije i prava. Godine 1702. svečano je položen temeljni kamen za novi dio, dovršen 1705., s dvoranom (auditorijem) na prvom katu. Sve je radove novcem i gradom podupirao Hrvatski sabor. Stanje zgrade godine 1850., kada je provedena velika reforma školskog sustava, prikazuju sačuvani nacrti. Godine 1872. produljeno je krilo zgrade uz gradski južni bedem te je za potrebe novoorganiziranoga Zagrebačkog sveučilišta podignut drugi kat nad cijelim kompleksom.

The author researches the history of the Classical grammar-school building in Zagreb on Katarinin trg 5, making use of historical sources, especially Jesuit chronicles. The Jesuits came to Zagreb in 1606 and were granted the deserted building of the Dominican monastery adjoining the south town wall of Gradec (the Upper Town). They adapted and extended it several times, and after 1664 it served for both the grammar school with 6 classes, and for the study of philosophy, theology and law. In 1702 the foundation stone was ceremoniously laid for a new wing, which was completed in 1705. It had a hall (auditorium) on the first floor. The Croatian Diet supported all the work, giving money and building material. Designs of the building from 1850, made during a great school reform, show the state it was in then. In 1872 the wing along the south town wall was extended, and a second floor added to the entire complex to house the newly-founded Zagreb University.

■

Klasičnu gimnaziju osnovali su isusovci pošto su godine 1606. prvi od njih došli u Zagreb, u slobodni Kraljevski Gradec na brdu Gradecu zagrebačkome, tj. u Gornji grad. Budući da su bili pozvani i primljeni u Zagreb ponajprije zato da osnuju i vode gimnaziju, morali su se pobrinuti za školsku zgradu, a, razumljivo, i za vlastiti smještaj. Taj su problem riješili tako što su od nadvojvode austrijskog Ferdinanda II, kasnijeg kralja i cara, dobili njegovu staru zgradu uz istočni gradski zid *po redu četvrtu od kaptolskih* (tj. Kamenitih) vrata, a sasvim blizu gradske kule¹. Isusovci su se nastanili u toj napuštenoj zgradi uz istočni gradski bedem i uz jednu od gradskih kula u bedemu. Tu su vrlo skromno i neudobno stanovali četrdesetak godina, dok nisu sagradili (u etapama) impozantnu zgradu na Jezuitskom trgu broj 4 (danas Klovičevi dvori).

Za gimnazijsku zgradu našao se drugi donator. Gradska uprava raspolagala je napuštenim samostanom, kapelom sv. Katarine i velikim vrtom uz južni gradski bedem, koje su dominikanci napustili odlaskom iz Zagreba pedesetak godina prije dolaska isusovaca. O tome isusovačka kronika govori:²

"Hoc templum una cum adjuncto dominicanorum olim monasterio, ruinis et ruderibus deformato et pene solo aequato, et una cum horto, senatus pro scholis aedificandis Societati obtulit. Accepto loco pater Zanitius parietinas auxilio civico cemento firmare, gymnasium aedificare coepit, scripsitque ad viceprovincialem litteris tres ad inchoandas Zagradienses scholas magistros... impetravit."

Prijevod:

"Ovu crkvu, zajedno s bivšim dominikanskim samostanom do nje, i s vrtom, gradska uprava dodijelila je Družbi (Isusovoj) za gradnju škola. Primivši to mjesto, otac Zanić počeo je, uz gradsku pomoć, učvršćivati razvaline cementom, graditi gimnaziju i, napisavši pisma viceprovincijalu (isusovačkom u Grazu), ishodio tri učitelja da započne zagrebačka škola."

1 Bedenko, 1992: 48; Vanić, 1969: 86, 87.

2 Laszowski, 1913: 166.

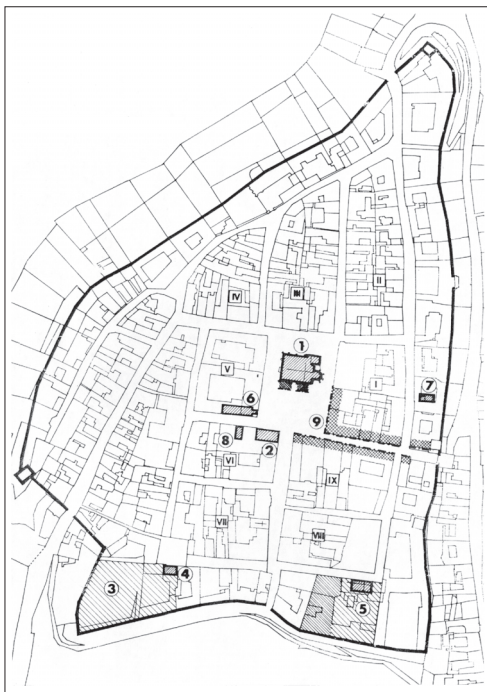
SL. 1. Javne zgrade i trgovina na Gradecu u XV. stoljeću

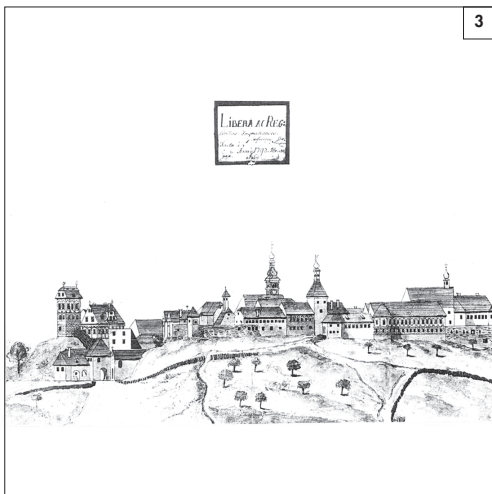
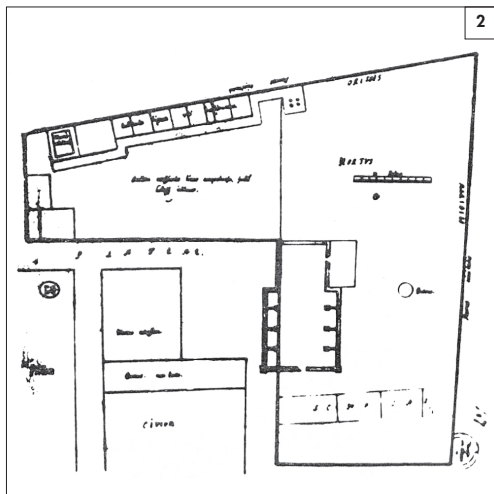
1. Župna crkva sv. Marka
2. Gradska vijećnica
3. Kraljevska palača
4. Kapela sv. Marije
5. Kapela sv. Katarine, dominikanski samostan (od 1473.)
6. Hospital
7. Kapela sv. Uršule
8. Dućani (štacuni)

Izvor • Source
Bedenko, 1992.

FIG. 1. Public buildings and shops in Gradec in the 15th c.

1. St Mark's parish church
2. Town Hall
3. Royal Palace
4. St Mary's chapel
5. St Catherine's chapel, dominican monastery (from 1473)
6. Hospital
7. St Ursula's chapel
8. Shops

Drugi kroničar slično piše:³

"...Magistratus patri Zanitio confert in perpetuum, ut ibi scholae excitentur. Actis gratis accipit pater quod offerebatur, et e publico cibium auxilio parietinas coementum firmat, expurgat ruinas ac e bufonum ac serpentum latibulis sat commodum Musis excitat diversorium."

Prijevod:

"Magistrat (gradski) dao je ocu Zaniću za trajno da se ondje podigne škola. Zahvalivši se, otac je primio što mu je bilo ponudeno, i javnom pomoću građana učvršćuje cementom razvaline, čisti ruševine i iz skrovišta žaba krastača i zmija podiže sasvim prikladno boravište muza."

Vladimir Bedenko na temelju povijesnih podataka o vlasnicima kuća uz južni gradski bedem od Dverca do jugoistočnog ugla dokazao je da se dominikanski kompleks protezao uz južni gradski bedem sve do jugoistočnog ugla grada.⁴ Prema tome, zahvati patra Žanića, koje opisuju navedene isusovačke kronike, izvedeni su na tom prostoru. Položaj te prve gimnazijske zgrade, skrpane na ruševinama dominikanskog samostana, označen je, iako možda samo približno ili shematski, na planu iz godine 1620. koji su zagrebački isusovci poslali svom vrhovnom poglavaru u Rim kada su namjeravali graditi svoju crkvu sv. Katarine (namjesto stare istoimene kapele)⁵. Dugačka uska zgrada gimnazije s četiri prostorije (ako je plan točan) nalazila se malo zapadnije od planirane crkve sv. Katarine. Protezala se gotovo pred cijelim crkvenim pročeljem prema južnome gradskom bedemu. Ipak nije vjerojatno da taj tlocrt prikazuje pravi oblik zgrade, o kojoj tada nije bilo riječi - označuje valjda tek otprilike njezin položaj. Na istom je planu ucrtana zgrada uz istočni gradski bedem, u kojoj su stanovali isusovci, s oznakom da je drvena.

Nakon dvije godine rada gimnazije, godine 1609, zbog povećanog broja učenika trebalo je povećati školske prostorije (scholas)⁶.

"Stoga k onim trima, koje su već postojale, dodana je ove godine četvrta, u kojoj mladići izabrani iz sintakse (tj. četvrtog razreda) i bogatiji znanjem počeli su učiti pravila poetike (peti razred) u gornjem dijelu one kule, koja između tzv. Malih vrata (Dverca) i zgrade naših škola, uključena u gradski bedem, otvara prekrasan vidik na tijek Save i ravnice polja, tako da milinom svog položaja dostiže naslade muza."

Tako je, dakle, gimnazija dobila četvrtu školsku sobu u gornjem katu polukružne kule, koja je bila izbočena iz južnoga gradskog bedema. Nje već odavno nema, a poznata je sa starih veduta (npr. s akvarela Ludovika Bužana iz 1792, grafike Josipa Szemana iz 1822. i dr.).

SL. 2. Plan zagrebačkog kolegija i crkve sv. Katarine iz 1620. godine

Izvor • Source
Nacionalna biblioteka, Pariz
FG. 2. Plan of the Zagreb College and Church of St Catherine, 1620

SL. 3. Veduta Zagreba iz 1792. godine, akvarel Ludovika Bužana

FG. 3. Veduta of Zagreb from 1792, watercolour by Ludovik Bužan

3 Fancev: pass.

4 Bedenko, 1992: 42-44.

5 Vanino, 1969: sl. 14.

6 Jiroušek, Vanino, 1992/93: 3.

Objavljen je plan isusovačkog kompleksa (Državni arhiv u Budimpešti), vjerojatno izrađen pri gradnji kolegija na Jezuitskom trgu koja je počela 1641. podizanjem južnog krila.⁷ Na tom planu gimnazija je s obzirom na položaj i oblik ucrtana otprilike kao na planu iz 1620. godine. Školske prostorije označene su slovima R. R. i opisane: *Scholae 6 et auditorium*. Prema tome, gimnazija je imala šest školskih soba, što odgovara tadašnjem ustroju gimnazije od šest godina školovanja (razreda). Teško je po slaboj reprodukciji znati je li uz taj niz soba ucrtan hodnik i uz njega možda neka prostorija (spomenuti auditorij?) jer nisu uključeni u popis slovima označenih prostora. Školska zgrada još nije imala prvi kat jer u popisu prostorija nema soba prvoga kata.

Katastrofalan požar 27. ožujka 1645. uništio je velik dio tadašnjeg Zagreba, među ostalim i crkvu sv. Katarine, novosagrađeno južno krilo isusovačkog samostana i zgradu gimnazije, tako da kroničar govori o propasti školskih soba (*scholarum ruina*).⁸ Nastava se u zgradi bez krova (a krovovi su bili drveni i najviše su stradavali u požarima) nije mogla održavati, pa je gimnazijske đake u svoju kuću primio grof Toma Erdödy, kao i gradska Uprava, smjestivši ih u svoju Vijećnicu. (Obje su kuće spojene u današnju Gradsku vijećnicu.) Hrvatski je sabor na svom zasjedanju 4. svibnja 1645. članom 9. donio zaključak da su plemenitaši dužni od svakog "dima" (kmetskog selišta) platiti po 12 denara koje će plemićki suci ubirati i predavati isusovcima za *poprakov spaljenih škola*.⁹ Kraljevina je još jedanput, 28. lipnja 1646, iz svoje blagajne za popravak školske zgrade doznacila veliku svotu od 800 rajnskih forinta, za što se najviše zalagao sam ban Ivan Drašković, čiji su "sinčići" polazili tu gimnaziju. On je iz vlastite gospoštije poslao mnogo vještih tesara za tesanje drvene građe i, pače, odredio javne radove, "radove Kraljevine", od tjedan dana pod nadzorom plemićkog suca.¹⁰ U privremenom smještaju učenici šest gimnazijskih razreda učili su do početka studenoga 1646, kad su prešli u obnovljenu školsku zgradu. U obnovljenoj crkvi održano je svečano bogoslužje na blagdan Sv. Katarine 25. studenog 1646.

Podataka o školskoj zgradi ima vrlo malo. Zato su vrijedni i oni naizgled neznatni. Godine 1651. u velikoj ljetnoj oluji *grom je pogodio dimnjak škole poezije (peti razred) i znatno ga ošteti*.¹¹ Podrum pod *školskom sobom kazuista* poslužio je kao zatvor za nekog dječaka kojega su đaci ulovili u krađi.¹²

Treba znati da je već tada uz gimnaziju i u njezinim prostorijama postojao studij kazuistike (moralne teologije) za buduće svećenike. Školsku zgradu trebalo je održavati. Kroničar je 1660. godine zapisao:

"U mjesecu srpnju zasjedao je Sabor Kraljevine u Varaždinu. Tamo okupljenima podastro je otac rektor ovog kolegija (iskusovačkog) molbu tražeći pomoć za popravak školskih prostorija nemalo trošnih. Odobrili su da se pet godina kraljevska daća (*dica Regni*) od kmetova naših (tj. isusovačkog kolegija) i sjemeništa, koja je trebala ulaziti u državnu blagajnu, ustupi za tu pomoć, što iznosi ukupno oko 500 rajnskih forinta."¹³

Štoviše, u članku 7. zaključaka tog zasjedanja Sabora stoji da je sve to odobreno *ad scholas pro philosophia docenda aedificandas* (za gradnju školskih soba za podučavanje filozofije). To znači da su isusovci već godine 1660. obavljali pripreme za studij filozofije koju su mladići mogli studirati nakon završene šestorazredne gimnazije.

Godine 1662. započela su predavanja na trogodišnjem studiju filozofije, koja su značila početak Zagrebačkog sveučilišta. Godine 1664. prvi studenti već su završavali studij. O toj važnoj temi kroničar je 1667. zapisao:

7 Cvitanović, 1975: 222 i dalje.

8 Jiroušek, Vanino, 1992/93: 21.

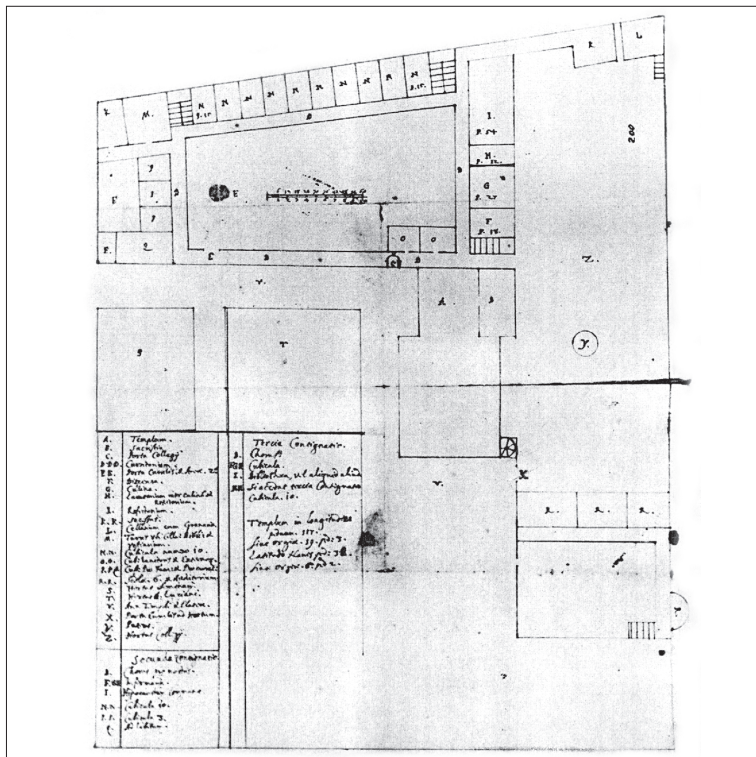
9 *** 1958, sv. I: 126.

10 Jiroušek, Vanino, 1992/93: 23.

11 Fancev: 77.

12 Fancev, ibidem.

13 Fancev: 86; *** 1958, sv. I: 247.

SL 4. Tlocrt prvog kata zagrebačkog jezuitskog kolegija sa školom i crkvom te legendom prizemlja, prvog kata i drugog kata ako se on bude podigao

Izvor • Source
Državni arhiv, Budimpešta

FG 4. Ground plan of the first floor of the Zagreb Jesuit College with a school and church, key for the ground floor, first floor and second floor if it is built

“Treba zabilježiti da je godine 1662. i 1664. ovdje osnovana filozofija započela, a i razvila se. Ove je godine naporom časnog oca rektora zgrada dovršena, koliko je bilo moguće (jer se opirao i uskraćivao širi prostor susjedni građanin, a i sama gradska uprava), prikladno prostrana za tri profesora, i otvorila je vrata filozofima da se presele iz tuđe zgrade u vlastiti dom gimnazije. Naime, na početku tog studija ugledan gospodin čovjekoljubiv Petak Vukmanić ustupio je nasuprot gimnazije vrlo prikladnu kuću (zvanu Gorupova), koju je naslijedio, za potrebe nastave filozofije tako dugo koliko Družbi (Isusovoj) bude odgovaralo. Iz nje su naši profesori 1. studenog iselili da potom predavaju filozofiju (tumače Aristotela) u domu koji pripada Družbi.”¹⁴

Taj citat treba komentirati. Prvih godina nastave filozofije predavanja su se održavala u kući nekoga dobrohotnog građanina. Ali isusovci su željeli imati vlastitu zgradu i za visokoškolski studij. Već prije otvorenja tog studija počeli su se brinuti o gradnji. Imali su problem s terenom. Isusovački kompleks uz gimnazijsku zgradu nije se mogao širiti (na zapad), jer to nisu dopuštali susjed ni gradska uprava, a zgrada je morala biti uz “dom gimnazije”, jer je i studij filozofije bio nastavak, gotovo sastavni dio gimnazijskog školovanja. Preostalo je jedino rješenje: zgradu nasloniti na južni gradski bedem. Sagrađene su tri sobe za tri profesora, što znači za tri godišta jer je svaki profesor vodio jedno godište studenata filozofije. Te tri sobe jezgra su kasnije dugačke zgrade na južnom gradskom bedemu, današnjem Strossmayerovu šetalištu. Očito je ta nova zgrada bila prizemna jer je imala samo tri sobe; u svakoj sobi peč, ukupno četverna vrata i navedeni broj prozora. Isusovci su od klesara Jurja Gusaka naručili izradbu kamenih dovratnika, doprozornika i kamene okvire za peći¹⁵ (koje su, kao u svim kućama u to doba, imale ložište u zidu). Kako se vidi na nedatiranom nacrtu iz XVIII. stoljeća, zgrada se protezala do polukružne kule.¹⁶

¹⁴ Fancev: 99.

¹⁵ Horvat, 1942: 277.

¹⁶ Cvijanović, 1975: 222 i dalje.

SL 5. Spomen-ploča

FG 5. Memorial plaque

U velikom požaru godine 1674. stradali su opet isusovački samostan i crkva sv. Katarine, a *barem su naše škole ostale čitave*.¹⁷ Godine 1680. zgradu je trebalo popraviti. Hrvatski sabor na svom zasjedanju u Zagrebu (Gradecu) 10. travnja 1680, pod predsjedanjem banskog namjesnika zagrebačkog biskupa Martina Borkovića, jednoglasno je, glasovima svih predstavnika Kraljevine, odredio za *popravak škola povjerenih brizi otaca Družbe Isusove dovoz kamena*. Vođenje tog posla povjerio je plemićkom sucu Zagrebačke županije.¹⁸ Školskoj zgradi više su puta bili potrebni popravci, a isusovci su molili pomoć od Hrvatskog sabora. Godine 1695, 14. studenoga, izglasovan je zaključak da se iz dva okruga *in reparandum eiusdem Collegii gymnasium* (za popravak gimnazije isusovačkog kolegija) dade besplatan rad (kmetova) i izbroji 300 rajnskih forinta *in subsidium eiusdem aedificii* (za pomoć toj zgradi).¹⁹

Za povijest školske zgrade bilo je osobito važno polaganje temeljnog kamena za novi dio zgrade 1702. godine. Uz to je vezan neobičan događaj opisan ovako:²⁰

“Natjecanje u učenju u dušama školske mladeži jače se rasplilo kad je nova velika zgrada gimnazije, koja je ove godine sretno zasnovana, dotjerala do gradnje, a bila pripremljena potrebna oprema za prikladno prebivanje. Više i veće obećao je naš meteorolog, ako među kršćanima ima mjesto isprazni znak starih. Dok je on dva dana prije negoli je preuzvišeni gospodin biskup zagrebački Stjepan Želišćević položio kamen temeljac nove gimnazije, s veoma mnogima, oko 12 sati o podne motrio sunčano kolo, koje se nadvisilo nad jamu pripravljenu za temelj, veseo je ovako propjevao: *Ako me nekad nisu učili lažni učitelji poznavati put zvijezda i vještinu istraživati tajne skrivene istine: u dolazećim godinama tolike će ovjenčavati lovorovim vijencima i toliko će palija²¹ nositi na časnim ledima* (palije Aristotelove i uobičajene za skupinu Mudrih) *sjajni zagrebački mladići - koliko je točaka sastavilo novi vijenac; slava će nadmašiti sjaj.*”

Dakle, prema proročanstvu, izgledi za studente filozofije i, posredno, za novu zgradu bili su sjajni!

Gradnja je bila dovršena do 1705. godine, kad je kroničar zapisao:²²

“Sve nove školske sobe (*scholae novae*) ove su godine toliko uređene da je u njih prešlo osam razreda, tako da su metafizici (tj. 3. godište filozofije) i kazuisti (polaznici tečaja moralne teologije) ostali u staroj zgradi tako dugo dok je za njih prikladna i toliko godina, dok se ne digne drugi dio nove zgrade.”

Teško je tvrditi za koji je dio školske zgrade biskup Želišćević 1702. položio temeljni kamen i koje su školske sobe bile dovršene do 1705. godine. Najvjerojatnije je pretpostaviti da je niz od triju soba uz južni gradski bedem, prizeman, sagrađen 1667. za studij triju godišta filozofije, produljen prostorijom na istočnoj ili zapadnoj strani (ili na objema), i da je na tom krilu podignut prvi kat. Samo se tako može razumjeti da se 1705. osam razreda uselilo u nove školske sobe, što znači šest razreda gimnazije i prva dva godišta filozofije, a da su treće godište (metafizici) i kazuisti ostali u starom dijelu, tj. u starom krilu (onome u smjeru sjever - jug), nad kojim se također očekivala dogradnja. Mogao je taj temeljni kamen biti postavljen i za zgradu (dio zgrade) uz (Katarinin) trg, zapadno od starog krila. Svakako, taj zapadni dio ima drukčije razmještene prozorske osi, što se vidi i danas na pročelju gimnazijske zgrade.

Velika nesreća pogodila je školsku zgradu 14. lipnja 1706, kad su u katastrofalnom zagrebačkom požaru izgorjele *stara i nova škola sve do svodova*.²³ To znači da su izgorjeli drveni krovovi i grede krovišta na južnome jednokatnom i na sjevernome prizemnom krilu gimnazijske zgrade.

“Sve školske sobe bez krovova i svojih đaka, pošto su primile obilne kiše, kao suzama su oplakivale svoje sirotovanje, i ostale prazne sve do korizme iduće godine.”²⁴ “Pošto je na školske sobe na brzinu postavljen krov i svodovi u prizemlju potpuno

17 Fancev: 110.

18 ***1958, sv. I: 387, dl. 9.

19 ***1958, sv. II: 58.

20 Fancev: 141.

21 *Pallium* - plašt koji su najčešće nosili mudroslovci (Marević, latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik).

22 Fancev: 145; Jiroušek, Vanino, 1992/93: 52.

23 Jiroušek, Vanino, 1992/93: 53.

24 Fancev: 147.

SL. 6. Kameno stubište**FG. 6. Stone staircase****SL. 7. Detalj stubišta****FG. 7. Staircase detail**

i brzo uređeni, početkom proljetnog posta (tj. korizme) - da mladići dulje ne poste učenjem - otvorili smo nastavu samo za šest nižih razreda (tj. gimnaziju) tako da smo spojili zajedno dva po dva razreda..."²⁵

Škola je popravljena, pa je kroničar godine 1709. napisao:

"Škole (školske prostorije), koje su od posljednjeg požara bile zaštićene samo bijednim i privremenim krovom, dobile su novi krov od dasaka dovezenih iz daleka i velikom teškoćom, troškom od gotovo 1000 forinta."²⁶

Načinjen je tada i znatan napredak:

"Nedostajao je našoj gimnaziji već čitavo jedno stoljeće auditorij u kojem bi profesori škola (razreda) pokazivali primjere svojega znanja i pripremljenost daka u govorenju. Stoga, da ubuduće ne prikazuju svoje izvedbe na otvorenom, ometanom kišama, vjetrovima ili drugim vremenskim nepogodama, ove je godine dogotovljen auditorij, dosta prostran, s novom pozornicom i novim krovom."²⁷

Toliko potreban auditorij mogla je biti samo dvorana u prvom katu koja se proteže nad "starim" i "novim" prizemnim krilom uz ulično pročelje. Kako su javne predstave učenika i deklamacijski odnosno govorni nastupi bili sastavni dio tadašnjih nastavnih metoda, u dvorani je odmah postavljena pozornica (*theatrum*), pa se sama dvorana ili auditorij kasnije često nazivala *theatrum*, pače *theatrum maius*. Dvorana je doista bila prilično velikih dimenzija i imala je važnu ulogu ne samo u školskome, već i u umjetničkome i znanstvenom životu Zagreba i Hrvatske. Primjera radi, u njoj je Glazbeni zavod već od svog ustanovljenja 1827. izvodio simfonijske koncerte.

Kroničar bilježi da su 1737. *školske sobe bile popravljene i njihovi hodnici objeljeni*. Dakle, svi su dijelovi zgrade bili povezani hodnicima,²⁸ što znači da su pojedini prostori građeni u više etapa bili povezani, pa je zgrada bila jedinstvena. Još je jedanput stanje zgrade bilo poboljšano godine 1755:

"Akademijin auditorij s pozornicom natkrit krovnim crjepovima i uređen u boljem obliku, troškom od 300 rajnskih forinta, koji su dobrohotno izbrojeni iz javne blagajne Kraljevine, pridonio je školi ljepotu."²⁹

Gradnjom dvorane u prvom katu, nad kojom je bio podignut tada moderan krov od crijepa, dobila je gimnazijska zgrada oblik gornjogradske palače. Bez sumnje joj je tada oblikovano pročelje koje ima i obilježja arhitekture s početka 18. stoljeća (iako mu je kasnije dograđen drugi kat).

25 Fancev: 156.

26 Jiroušek, Vanino, 1992/93: 56.

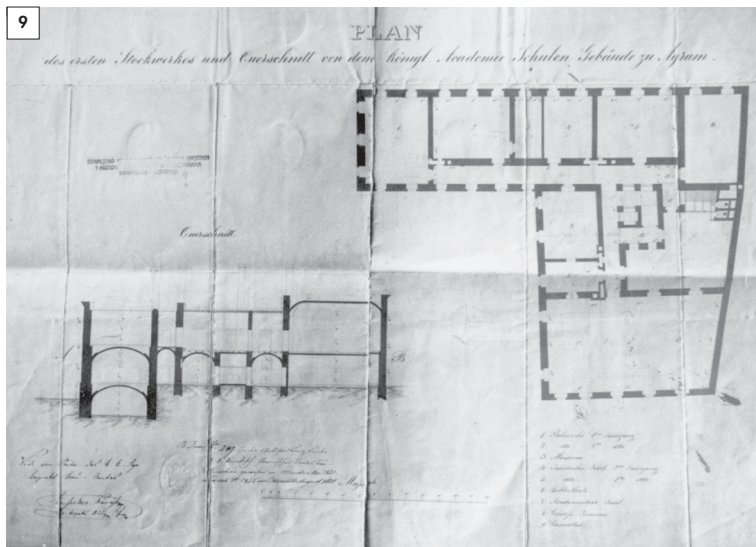
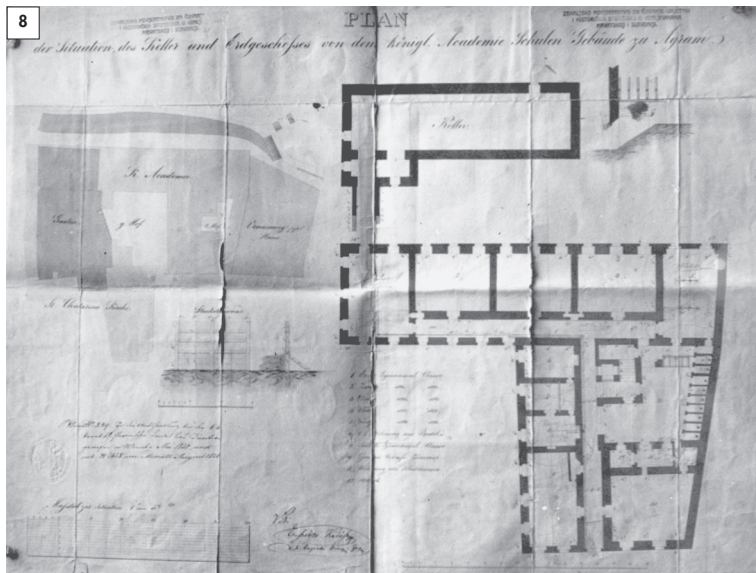
27 Fancev: 163.

28 Fancev: 217.

29 Fancev: 251.

SL 8,9. Situacija, tlocrt podruma, prizemlja i prvog kata te presjek zgrade Kraljevske akademske škole u Zagrebu iz 1850. godine

FGS. 8,9. Situation, ground plans of the cellar, ground floor and first floor, and section of the building of the Royal Academy School in Zagreb, 1850

Pošto je stara zagrebačka Klasična gimnazija nakon ukinuća Družbe Isusove (1773) postala državnom školom, još je nekoliko promjena izvedeno na zgradi. Jedna je obilježena spomen-pločom na stubištu. Na njoj je "Atenej zagrebački" izrazio zahvalnost grofu Josipu Sermageu, ravnatelju viših škola u Hrvatskoj i Slavoniji, što je 1829. dao izgraditi kameno stubište, vjerojatno umjesto starijega drvenog. Prostor i detalje stubišta plemenito su oblikovani na klasicistički način: kupolasti svodovi, stubišna ograda od lijevanog željeza i raščlanjene velike prozorske plohe. I sama spomen-ploča ima klasicistička obilježja: oblik štita od crnog mramora, na njemu latinski natpis složen pozlaćenim metalnim slovima, grb grofa Sermagea i akantusove vitice. Svakako je kameno stubište pridonijelo svečanom ozračju u unutrašnjosti gimnazijsko-sveučilišne zgrade.

SL 10. Obnova zgrade iz 1872. godine

FG 10. Restoration of the building in 1872

SL 11. Današnje stanje zgrade

FG 11. The building today

Stara zagrebačka Klasična gimnazija reorganizirana je godine 1850. tako da je gimnazijsko školovanje produljeno na osam godina. Te su godine izrađeni precizni tlocrti podruma, prizemlja i prvog kata, te presjek zgrade, uz opis namjene prostorija.³⁰ Među ostalim pojedinstinama ucrtan je i zatvor za kažnjene učenike!

Velika promjena na zgradi izvedena je 1872, kad je trebala primiti tada ustrojeno novo Zagrebačko sveučilište. Produljeno je krilo na južnome gradskom bedemu za pet prozorskih osi, tako da je s 13 dotadašnjih prozora južno pročelje imalo 18 prozora. Nad to krilo, kao i nad dio zgrade na Katarininu trgu dograđen je drugi kat, pa je tako cijela zgrada postala dvokatna. Novine su to najavile u svibnju 1872. vijesću:

³⁰ Državni arhiv u Zagrebu, Građevni spisi.

31 Narodne novine, 11. svibnja 1872, br. 108: Trojedina Kraljevina.

32 *** 1957: 271.

“Akademičko-gimnazijalna zgrada povećati će se, kako doznajemo još ovoga ljeta za jedan kat; Gradjevni odsjek Zemaljske vlade dovršio je već dotičnu osnovu, te će se jamačno skorih danah razpisati jeftimba... Gradnja započeti će, kako čujemo, početkom mjeseca srpnja... Početkom buduće školske godine imali bismo po tom ujedno nade da će se otvoriti podpuno pravoslavni fakultet.”³¹

Tlocrte tako dograđene gimnazijske zgrade i nacrt pročelja snimila je i objavila prof. dr. sc. Sena Sekulić-Gvozdanović.³²

SL 12. Detalj glavnog ulaza

FG. 12. Detail of the main entrance

Literatura • Bibliography

1. **Bedenko, V.** (1992), *Zagrebački Gradec*, Školska knjiga, Zagreb
2. **Cvitanović, Đ.** (1975), *Dokumentaciona građa isusovačke arhitekture u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji*, "Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske", 1, Zagreb
3. **Fancev, F.** *Građa za povijest isusovačkog kolegija u Zagrebu*, Starine JAZU, knj. 19, Zagreb
4. **Horvat, R.** (1942), *Prošlost grada Zagreba*, Zagreb
5. **Jiroušek, Ž., Vanino, M.** (1992/93), *Izvori o isusovačkoj akademskoj crkvi svete Katarine u Zagrebu*, "Vrela i prinosi" (10) 19, Zagreb
6. **Laszowski, E.** (1913), *Povijest zagrebačkih isusovaca od g. 1608. do 1618.*, "Vjesnik Zemaljskog arhiva", XV, sv. 3, Zagreb
7. **Vanino, M.** (1969), *Isusovci i hrvatski narod*, Zagreb
8. ******* (1957), *Zbornik naučnih i književno-umjetničkih priloga bivših đaka i profesora zagrebačke Klasične gimnazije o 350-godišnjem jubileju 1607.-1957.*, Zagreb
9. ******* (1958), *Zaključci Hrvatskog sabora*, sv. I. i II, Zagreb

Summary • Sažetak**The Old Building of the Classical Grammar School in Zagreb**
Zagreb, Katarinin trg 5

The author researches the history of the grammar-school building in Zagreb on Katarinin trg 5, making use of historical sources, especially Jesuit chronicles.

The Jesuits came to Zagreb in 1606 and were granted the deserted building of the Dominican monastery adjoining the south town wall of Gradec (the Upper Town). They adapted and extended it several times, and after 1664 it served for both the grammar school with 6 classes, and for the study of philosophy, theology and law.

The position of the grammar-school building, put together on the ruins of the Dominican monastery, is marked on a town plan from 1620, which the Zagreb Jesuits sent to the Pope in Rome when they intended to start building their church of St Catherine to replace an old chapel of the same name.

The grammar school had only been working for two years when it had to be extended because of the large number of pupils, then it had to be repaired after the terrible fire from 1645, and then again in 1651 when the roof structure was damaged by thunder during a great summer storm. There were also other smaller repairs before 1662, when lectures began for the three-year study of philosophy that marked the beginning of Zagreb University.

In the great fire from 1674 the Jesuit Monastery and St Catherine's were again damaged, but luckily the school was not. In 1680 the building had to be repaired, and the Croatian Diet helped.

In 1702 the foundation stone was ceremoniously laid for a new wing, which was completed in 1705. It had a hall (auditorium) on the first floor. The author supposes that the row of rooms along the south town wall was extended at that time by the addition of rooms on the east or west end (or both), and that a first floor was built over that wing, so that eight classes of the grammar school moved into new classrooms. Again the Croatian Diet helped by supplying money and building materials.

When the Society of Jesus was abolished (in 1773) the old Zagreb classical grammar school became a state school, and several more changes were made on the building.

Designs of the building from 1850, made during a great school reform, show the state it was in then.

In 1872 the wing along the south town wall was extended, and a second floor added to the entire complex to house the newly founded Zagreb University. The entire structure then got, and still has, three levels.

Lelja Dobronić

Dr. sc. **Lelja Dobronić**, povjesničarka je umjetnosti i neumorna istraživačica hrvatske prošlosti (rođena u Zagrebu 1920., diplomirala 1943.). Obraduje pretežno povijesne probleme iz prošlosti Zagreba, njegove uže i šire okolice te muzeološke probleme. Od 1944. do 1948. kustosica je tadašnje Gipsoteke, od 1948. znanstvena suradnica i zatim direktorica Muzeja grada Zagreba do umirovljenja.

Na temelju povijesnih izvora i sustavnih arhivskih istraživanja autorica prati nastanak i razvoj poznatih lokaliteta, skrivenih u arhivskim spisima ili pod zemljom. Osim sinteznom znanstvenom metodom, radovi dr. sc. Dobronić obilježeni su lakoćom izlaganja i sposobnošću da povijesnim podacima udahne život, pa njezina djela trajne vrijednosti nalaze širok krug zainteresiranih čitalaca.

Lelja Dobronić, Ph.D., is an art historian and a tireless researcher into Croatian history (she was born in Zagreb in 1920, and graduated in 1943). She mostly concentrates on historical problems concerning Zagreb and its more limited and broader environs, and problems of museology. In 1944-48 she was curator of the Museum of Plaster Casts, and from 1948 until her retirement she was research associate and then director of the Zagreb Town Museum.

The author studies historical sources and carries out systematic archive research to learn about the origin and development of important localities, hidden in archive documents or under the ground. Her works have a deep scholarly foundation but are lightly written. She has the capacity to breathe life into historical data, and her works of lasting value capture the interest of a wide circle of readers.

PROSTOR

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK • UDC 71/72
GOD. • VOL. 8(2000)
BR. • NO. 1(19)
STR. • PAG. 1-120
ZAGREB, 2000.
siječanj-lipanj • January/June